
UDK 811.112'367.623:811.163.42

81'276.6:34

Izvorni znanstveni članak

Primljen 11. VII. 2013.

RUŽICA ZELJKO-ZUBAC

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

ruzica.zeljko@gmail.com

„IMENICA“ KAO ODREDBENICA SLOŽENIH PRIDJEVA U NJEMAČKOM JEZIKU PRAVNE STRUKE I NJIHOVO PREVOĐENJE NA HRVATSKI JEZIK

Sažetak

U radu se istražuju načini tvorbe složenih pridjeva u njemačkom jeziku kojima je odredbenica *imenica*. S obzirom na to da je njemački jezik sklon tvorbi složenih riječi općenito pa tako i složenih pridjeva, istražuju se mogućnosti njihova slaganja u kompleksnije strukture unutar jezika pravne struke. Namjera nam je pokazati u kojoj mjeri složeni pridjevi na ekonomičan način pridonose preciziranju određenih pravnih izraza u njemačkom jeziku, na koje se načine parafraziraju te kako se realiziraju kao prijevodni ekvivalenti u hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: složeni pridjevi, odredbenica, spojnik, imenica, njemački, hrvatski, prevođenje, pravni jezik, parafraze

Uvod

Unatoč činjenici da pri tvorbi pridjevskih složenica u njemačkom jeziku ne postoje onoliko raznolike mogućnosti kao pri tvorbi imeničkih složenica ipak i pridjevi znatno doprinose obogaćivanju njemačkog jezika. Pridjevi sami po sebi treća su najbrojnija vrsta riječi u njemačkom jeziku, a njihovim slaganjem nastaju brojne nove riječi koje dodatno preciziraju već postojeće pojmove.

Složeni pridjevi, osim u općem jeziku, plodnu podlogu za nastanak imaju u različitim stručnim jezicima. U sam vrh onih koji se koriste slaganjem kao procesom nastanka novih riječi svakako spada jezik pravnih stručnjaka zbog stalne potrebe preciziranja već postojećih pravnih izraza.

Analiza pridjeva na morfološkoj razini otkrit će nam osobitosti primjera kojima je *imenica* prva, a *pridjev* (ili *particip*) druga sastavnica. No puno važnijim čini nam se u sklopu sintaktičko-semantičke analize u pravnom jeziku korištenih pridjevskih složenica istražiti sintaktičke odnose izražene parafrazama temeljem kojih možemo razumijeti i naizgled nerazumljive pravne pojmove.

Zbog činjenice da u hrvatskom pravnom nazivlju nemamo tako često složene pridjeve kao prijevodne ekvivalente za njemačke pridjevske složenice, pokazat ćemo važnost koju te parafraze imaju prilikom prevođenja na hrvatski jezik.

1. O determinativnim složenim pridjevima u njemačkom jeziku

Tvorbeni proces u kojem najmanje dva samostalna leksema tvore novu riječ nazivamo *kompozicija* ili *slaganje*. Broj riječi koje mogu sudjelovati u tvorbi determinativnih imeničkih složenica u njemačkom jeziku skoro da nije ograničen. Međutim, u tvorbi složenih pridjeva on se uglavnom ograničava na dvije samostalne riječi koje tvore novu složenu konstrukciju. Iako se i kod pridjeva mogu pojaviti složenije strukture, to je više iznimka nego pravilo.¹

1 Više o tome u E. DONALIES, *Die Wortbildung des Deutschen, Ein Überblick*, 2. überarbeitete Auflage, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2005., str. 76.

Determinativne složenice su one koje se sastoje od dviju neposrednih sastavnica od kojih je prva uvijek podređena drugoj. Prva sastavnica (A) se u njemačkom jeziku označava kao „*Bestimmungswort*“ (hrv. *odredbenica*), a druga sastavnica (B) kao „*Grundwort*“ (hrv. *temeljna riječ*).²

Temeljna riječ, tj. druga sastavnica, definira vrstu riječi novonastale složenice pa tako za sve riječi kojima je *pridjev temeljna riječ* kažemo da pripadaju kategoriji *determinativnih pridjevskih složenica*. Za ovu vrstu složenica je važno da prva i druga sastavnica ne mogu zamijeniti mjesta jer bi to dovelo do promjene u značenju riječi, pa čak i vrste riječi kao npr. *weinrot* : *Rotwein*. U prvom primjeru je *pridjev rot temeljna riječ* pa je i novonastala složenica pridjev, u drugom pak primjeru je *rot* tek *odredbenica* uz imenicu *Wein* pa tako novonastala složenica spada u kategoriju imenica.

Pri tvorbi pridjevskih složenica u njemačkom jeziku razlikujemo nekoliko tipova ovisno o vrsti *odredbenice*. Unatoč činjenici što Donalies³ navodi osam tipova pridjevskih složenica, tri najučestalija i slobodno možemo reći najproduktivnija tipa su *Nomen + Adjektiv – Kompositum*; *Adjektiv + Adjektiv – Kompositum* i *Verb + Adjektiv – Kompositum*.

I u DUDEN-Grammatik⁴ nalazimo tri tipa pridjevskih složenica: a) *Verb + Adjektiv (Partizip)*, b) *Substantiv + Adjektiv (Partizip)* i c) *Adjektiv + Adjektiv (Partizip)*.

Fleischer/Barz⁵ osim ova tri najučestalija tipa tvorbe pridjevskih složenica, kojima su *imenica*, *pridjev* ili *glagol* prva sastavnica, navode i

2 Unatoč činjenici da se „*Grundwort*“ često prevodi i kao „*osnovna riječ*“ mi smo se odlučili za izraz „*temeljna riječ*“ jer se u hrvatskoj tvorbi pod pojmom „*osnovna riječ*“ podrazumijeva ona riječ koja je bila polazna u tvorbenom procesu općenito. Kako se u radu bavimo kontrastiranjem složenih pridjeva u njemačkom jeziku i njihovim prijevodima na hrvatskom jeziku, željeli smo izbjeći nesporazume i ujednačiti terminologiju. Usp., R. ZELJKO-ZUBAC, *Tvorba imeničkih složenica u jeziku pravne struke*, Kontrastivna analiza, Doktorski rad, Zagreb, 2007., str. 20.

3 Usp. E. DONALIES, *n. dj.*, navodi i sljedeće mogućnosti u tvorbi determinativnih složenih pridjeva *Konfix – Adjektiv / das adjektivische Konfix – Konfix – Kompositum / das adjektivische Nomen – Konfix – Kompositum / das Satz – Adjektiv und das Phrase – Adjektiv – Kompositum / das adjektivische Kompositum mit anderen Einheiten*. na str. 76.-84.

4 *Duden-Grammatik*, Band 4, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich, 1995., str. 515.-518.

5 FLEISCHER/BARZ, *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, 2., durchg. und ergänzte Aufl., Max Niemeyer Verlag, 1995., str. 243.-250.

pridjeve s ostalim mogućim odredbenicama (*zamjenica, broj, neflektirajuća riječ, konfix, slovne skraćnice, skupina riječi*).

Na primjerima kojima je *imenica* u funkciji *odredbenice* pokazat ćemo najvažnije morfološke i sintaktičko-semantičke osobine pridjevskih složenica u njemačkom jeziku.

1.1. Pridjevske složenice tipa „imenica + pridjev (particip)“

Imenice kao najbrojnija vrsta riječi u tvorbi složenih pridjeva imaju zapaženu ulogu kao *odredbenica*, a Donalies tvrdi sljedeće „*Dabei gibt es offenbar keine Beschränkungen hinsichtlich des Nomens: In großer Zahl kommen vor: ein- und mehrsilbige Nomina (z.B. **fischgrün, zimtsüß, himmelblau, meterlang**), simplizistische und komplexe Nomina (z.B. *in **butterweich, hundsgemein, ölsardinendicht am Strand liegende** Urlauber, **sommerwiesenbunt**), derivierte und zusammengesetzte Nomina (z.B. *in **erwartungsfroh, abflugbereit, hundehüttengroß, donaudampfschiffahrtsgesellschaftskapitänwitwentraurig**) sowie einheimische und entlehnte Nomina (**bildschön, potthässlich, anegdotenmüde, appetianregend**)*“⁶ Autorica u navedenim primjerima ukazuje na sve mogućnosti koje nam može ponuditi njemački jezik ukoliko kao prvu sastavnicu u složenici koristimo imenice.**

Već smo prethodno spomenuli da *temeljna riječ* mora biti pridjev kako bi cijela novonastala konstrukcija također bila pridjev. Ovdje moramo naglasiti da se osim *pravih* pridjeva kao takvi mogu pojaviti i primjeri koji spadaju u kategoriju *participa I.* (***gefahrbringend, rechtsprechend, umweltbelastend***) ili *participa II.* (***computergesteuert, regimegelenkt, umweltgeschädigt***) koji se koriste kao pridjevi u njemačkom jeziku. Fleischer/Barz⁷ upozoravaju na poseban status participnih konstrukcija unutar tvorbe složenih pridjeva te smatraju da one pokazuju dosta slabu tendenciju za leksikaliziranjem te se često pojavljuju paralelno s postojećim sintaktičkim konstrukcijama (***praxisbewährte Methoden / in der Praxis bewährte Methoden, alleinerziehender Vater / ein allein erzie-***

6 E. DONALIES, *n. dj.*, str. 77.

7 FLEISCHER/BARZ, *n. dj.*, str. 242. i 244.

hender Vater, ratsuchnde Bürger / die Rat suchenden Bürger). Hoće li se koristiti prvi ili drugi način može biti osoban odabir autora.

Determinativne pridjevske složenice najčešće se pišu kao jedna riječ, ali u nekim rijetkim slučajevima mogu biti napisane i pomoću spojnice kao npr. *grün-abhängige Landesregierung* ili *alt-wienerische Kaffeehäuser* (za ovaj pojam često se koristi i imenička složenica *Alt-Wiener-Kaffeehäuser*). Sa spojnicom se pišu i pridjevi kojima je prvi dio slova skraćena, npr. *HIV-negativ* ili *CDU-intern*.

Osim navedenog jedno od važnijih morfoloških obilježja je i pojava *spojnika* unutar novonastale složenice. Pridjevske složenice kojima je *imenica* prva sastavnica mogu se tvoriti **a) bez spojnika** ili **b) sa spojnikom** na tvorbenom šavu.⁸

a) Tvorba pridjevskih složenica bez spojnika

Najjednostavniji način tvorbe njemačkih složenih pridjeva kojima je imenica prva sastavnica jest *bez spojnika* na tvorbenom šavu. U tom se slučaju dva samostalna leksema samo „naslone“ jedan na drugi. Na ovaj način nastaje dosta velik broj novih riječi u njemačkom jeziku: *abenteuerreich, alarmbereit, batteriegetrieben, beschlussfähig, energiearm, gewaltbereit, samtweich, taghell, wurzelartig, zylinderförmig...*

Kod imenica koje završavaju na vokal *-e-* može doći do gubljenja istog prilikom slaganja s pridjevom kao u sljedećim primjerima: *Sache + gerecht > sachgerecht, Schule + reif > schulreif, Hilfe + suchend > hilfsuchend, Grenze + übergreifend > grenzübergreifend...*

b) Tvorba pridjevskih složenica sa spojnikom

Spojnici koji se mogu pojaviti kao sastavni dio odredbenice su:

- *e-* *Hund + e + elend > hundeeleud*
 Jahr + e + lang > jahrelang

⁸ Spojnik se u njemačkom jeziku obilježava kao *Fugenmorphem, Fugenelement, Bindevokal, Verbindungsmorphem* ili se pak koristi i engl. izraz *linking morpheme*. Riječ je o glasu ili nizu glasova koji se pojavljuju kao karakteristično morfološko obilježje na tvorbenom šavu između *prve* i *druge sastavnice*. Iako ne nose nikakavo značenje, ipak ne možemo reći da su sasvim bez funkcije.

Ukoliko imenica u množini ima prijedglas i pridjev se preglašava:

Kraft + **e** + *sparend* > *kräftesparend*

Zahn + **e** + *knirschend* > *zähneknirschend*

-en- *Mensch* + **en** + *scheu* > *menschenscheu*

Akt + **en** + *kundig* > *aktenkundig*

Kod imenica koje imaju nenaglašeno –e- na kraju ono se gubi:

Idee + **en** + *reich* > *ideenreich*

Abgabe + **en** + *frei* > *abgabefrei*

-ens- *Herz* + **ens** + *gut* > *herzensgut*

Schmerz + **ens** + *reich* > *schmerzensreich*

-er - *Geist* + **er** + *bleich* > *geisterbleich*

Kind + **er** + *feindlich* > *kinderfeindlich*

Kod imenica koje imaju prijedglas u množini on se javlja i kod pridjeva:

Mann + **er** + *feindlich* > *männerfeindlich*

Land + **er** + *übergreifend* > *länderübergreifend*

-es- *Dieb* + **es** + *sicher* > *diebessicher*

Eid + **es** + *unfähig* > *eidesunfähig*

-s- *Alter* + **s** + *bedingt* > *altersbedingt*

Arbeit + **s** + *fähig* > *arbeitsfähig*

Nenaglašeno –e- na kraju imenice gubi se prilikom slaganja:

Hilfe + **s** + *bereit* > *hilfsbereit*

1.2. Sintaktičko-semantičke osobitosti pridjevskih složenica

Pridjevske složenice tipa „imenica + pridjev (*particip*)“ pripadaju kategoriji determinativnih složenica. Semantički odnosi između prve i druge sastavnice nisu ni blizu toliko raznovrsni kao u tvorbi imeničkih složenica. Fleischer/Barz⁹ navode devet obrazaca po kojima se ova vrsta pridjevskih složenica može parafrazirati:

⁹ Usp. FLEISCHER/BARZ, *n. dj.*, str. 244.

1. **„Komparativ“** – ovdje se radi o tvorenicama koje se obilježavaju kao „*Vergleichsbildungen*“ (*himmelblau* 'blau wie der Himmel'), a one obuhvaćaju sve modele tvorbe pridjevskih složenica koje izražavaju neku sličnost, istovrijednost ili neko direktno uspoređivanje. Na ovaj način se parafrazira najveći broj složenica kojima je imenica prva sastavnica, a koje označavaju predmete ili materijale (*bildschön*, *steinhart*), životinje ili dijelove tijela (*rabenschwarz*, *lammfromm*, *armdick*).
2. **„Gradation“** – pridjevi koji opisuju neku gradaciju mogu se porediti s pridjevima koje smo naveli pod točkom 1, npr. *stocksteif* (*steif wie ein Stock*), međutim poredbu je moguće samo posredno parafrazirati, kao npr. kod *stockdumm* (*so dumm wie der Stock steif ist*), *todsicher* (*so sicher wie der Tod*).
3. **„Lokal“** – ovdje imamo nekoliko različitih mogućnosti parafraziranja.
 - 3.1. 'X ist A an/in S'¹⁰ – *augenkrank*
 - 3.2. 'X ist A bis/zu S' – *knietief*
 - 3.3. 'X ist A aus/von S' – *offenwarm*
4. **„Temporal“** – 'X ist A zum Zeitpunkt/-raum S' – *tagesaktuell*
5. **„Final“** – 'X ist A für den Zweck S' – *wasserdicht*
6. **„Kausal“**
 - 6.1. 'X ist A Ursache von S' – *regenfeucht*
 - 6.2. 'X ist A als Ursache von Nicht-S' – *verkehrsstill*
7. **„Mensurativ“** – 'X ist A in einem bestimmten Maß' – *tonnenschwer*
8. **„Qualitativ“** – 'X hat S mit der Qualität A' – *verkehrsdichte Straße*
9. **„Limitativ – relational“** – 'X ist A in bezug auf S' – *lebensfremd*

Za složenice kojima je temeljna riječ particip *Fleischer/Barz* tvrde sljedeće: „*Die Wortbildungsbedeutungen der Partizipialkomposita entsprechen im wesentlichen den syntaktisch-semantischen Beziehungen*“

¹⁰ X = substantivische Bezugsgröße, A = adjektivisches Zweitglied, S = substantivisches Erstglied.

*der alternativen syntaktischen Verbkonstruktionen.*¹¹ ‘DUDEN-Grammatik’ navodi tri različite skupine sintaktičkih konstrukcija s kojima možemo parafrazirati ovaj tip složenica. U prvoj skupini imamo parafraze pomoću **genitiva** (*hilfsbedürftig* > (*jmd. ist*) *der Hilfe bedürftig / bedarf der Hilfe*), **dativa** (*lebensfremd* > (*jmd. steht*) *dem Leben fremd (gegenüber)*), **akuzativa** (*meterlang* > (*etwas ist*) *mehrere Meter lang*) i **prijedložnih skupina** (*hilfsbereit* > (*jmd. ist*) *bereit zur Hilfe*).¹²

Drugu skupinu čine pridjevske složenice kod kojih *odredbenice* odgovaraju prijedložnim skupinama čija je funkcija da pobliže opišu sadržaj temeljne riječi.¹³

U trećoj skupini su primjeri poznati kao ‘*Vergleichskomposita*’, koji ujedno čine i najveću skupinu pridjevskih složenica kojima je imenica prva sastavnica. Ovdje se dakle radi o poređenju temeljne riječi s odredbenicom, npr. *butterweich* > (*etw. ist*) *weich wie Butter*.¹⁴

2. Analiza pridjeva tipa ‘imenica + pridjev (partizip)’ u jeziku pravne struke

Korpus prikupljen za potrebe ovoga istraživanja broji 260 pridjeva koji su prikupljeni iz različitih pravnih priručnika na njemačkom jeziku.¹⁵ Prilikom uvrštavanja primjera u korpus ograničili smo se na pridjeve kojima je *prva sastavnica*, tj. *odredbenica*, „imenica” uzevši u obzir

11 Vidi FLEISCHER/BARZ, *n. dj.*, str. 245.

12 Više o tome u DUDEN-Grammatik, *n. dj.*, str. 516.-517.

13 U drugoj skupini imamo navedene primjere složenica čije odredbenice imaju sintaktičke konstrukcije sa sljedećim funkcijama: lokal – *weltbekannt* > (*jmd. ist*) *in der Welt bekannt*, *maßangehend* – *knielang* > (*etw. ist*) *bis zum Knie lang*, temporal – *morgenmüde* > (*jmd. ist*) *am Morgen müde*, kausal – *arbeitsmüde* > (*jmd. ist*) *von der Arbeit müde*, final – *diensttauglich* > (*jmd. ist*) *tauglich zum Dienst*, referentiell – *funktionsgleich* > (*etw. ist*) *gleich in Bezug auf die Funktion*. DUDEN-Grammatik, *n. dj.*, str. 516.

14 O tzv. poredbenim složenicama i njihovu sintaktičkom ustroju, ali i o participskim konstrukcijama, više u DUDEN-Grammatik, *n. dj.*, str. 516.-517.

15 Primjere za korpus prikupili smo iz sljedećih pravnih priručnika: BB – *Bürgerliches Gesetzbuch*, 51., überarbeitete Aufl., Beck Texte im dtv, 2002.; *Betriebsverfassungsgesetz*, Textausgabe mit Auszügen KSchG, SGB IX, SGB III und UmwG, Bund-Verlag, 2001.

GRUNDGESETZ für die Bundesrepublik Deutschland, Bundeszentrale für die politische Bildung, Bonn, 1998. CREIFELDS, *Rechtswörterbuch*, 16., neubearbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, 2000.; S. ŠARČEVIĆ, N. SOKOL, V. TOPOLNIK, *Deutsch für Juristen 1*, Narodne novine d.d., Zagreb, 2002.

značenje koje ta vrsta riječi općenito ima u njemačkom jeziku. Prikupljene primjere smo razvrstali u nekoliko skupina ovisno o njihovim morfološkim karakteristikama koje se s jedne strane odnose na *odredbenicu* (pojava ili odsutnost spojnika), a s druge strane na *temeljnu riječ* koja je ili ‘*pravi pridjev*’ ili ‘*particip I.*’ i ‘*particip II.*’. Uočili smo da je broj pridjevskih složenica koje se sastoje od više riječi neznatan, jer smo u pregledanoj literaturi pronašli tek šest pridjevskih složenica s tri riječi (*bauordnungsrechtlich, grundpfandrehtlich, nichterwerbstätig, nichttarifgebunden, rechtsgeschäftsähnlich, ruhegehaltstfähig*) i samo jedan primjer s četiri riječi (*verbraucherschutzgesetzwidrig*). Tu se radi o riječima koje su nastale od složenih imenica i spojile se s još jednim elementom, tj. pridjevom u novu pridjevsku složenicu.

Drugi dio analize se odnosi na sintaktičko-semantičke odnose koji se pojavljuju unutar svakog složenog pridjeva. Pomoću transformacija dobili smo sintaktičke konstrukcije temeljem kojih smo istražili značenje i tumačenje pridjeva u njemačkom jeziku te načine prevođenja istih na hrvatski jezik.

2.1. Pridjevske složenice u jeziku pravne struke tvorene bez spojnika

Od 260 prikupljenih i analiziranih složenih pridjeva kojima je *odredbenica* imenica 101 (ili 38,85%) tvoren je bez spojnika na tvorbenom šavu. Od toga 71 primjer (70,3%) spada u skupinu tzv. *običnih pridjeva*, kao npr. *eilbedürftig, erbunwürdig, gesetzfähig, gewaltfrei, hassvoll, pflichtwidrig, regelwidrig, schuldfähig, schuldlos* i dr.

Ostale pridjevske složenice, njih 30 (ili 29,7%) koje smo uvrstili u ovu skupinu kao *temeljnu riječ* imaju ‘*particip*’. Od toga je 16 složenica (15,84%) tvoreno pomoću participa I.: *antragstellend, gesetzgebend, grenzüberschreitend, menschenverachtend, preisbestimmend, rechtsprechend, registerführend* i dr., a 14 (ili 13,86%) pomoću participa II.: *einredebehaftet, computergespeichert, kindbezogen, nichttarifgebunden, projektbezogen, steuerbegünstigt, unfallbedingt* itd.

2.2. Složenice u jeziku pravne struke tvorene sa spojnikom

Broj pridjevskih složenica u korpusu kod kojih se pojavljuju spojnici je 159 (ili 61,15%). Najčešći spojnik na tvorbenom šavu je *-s* (126 složenica ili 79,25%) kao npr. u složenicama: *bestimmungsmäßig, betriebsgewöhnlich, lebensbedrohlich, leistungsunfähig, rechtshängig, störungsfrei, wahrheitswidrig* i dr. Spojnik *-es* nalazimo u 11 složenica što je tek 6,91% (*bundesgesetzlich, bundeseigener, bundesweit, diebesicher, eidesstattlich, eidesfähig, eidesunfähig, geisteskrank, landesrechtlich, landesunmittelbar*).

Spojnik *-n* zastupljen je u našem korpusu sa 7 (4,4%) pridjevskih složenica (npr. *familienbezogen, flächendeckend, flächenübergreifend, behördenintern, sittenwidrig, kundenorientiert, spendenfinanziert*), a spojnik *-en* s 5 primjera, tj. 3,14% (*themenrelevant, bankenkritisch, nachrichtenbezogen, menschengerecht, personenbezogen*). Spojnik *-er* imamo samo kod četiri imenice koje stoje u množini pa su neke i preglašene (*männerfreundlich, kinderfeindlich, kinderfreundlich, kinderreich*).

Od složenica kod kojih imamo neki¹⁶ od navedenih spojnika 8 (ili 5,03%) složenih pridjeva kao *temeljnu riječ* ima potvrđen particip I. (*aufenthaltsbeendend, aufsichtsführend, geschäftsführend, rechtszerstörend, unternehmensübergreifend, verfassungsgebend, vermögensverwaltend, zwecksentsprechend*), a njih 15 (ili 9,43%) particip II., ovdje se uglavnom radi o tzv. složenicama nastalim u nizu¹⁷ (*anteilsberechtigt, nutzungsberechtigt, unterhaltsberechtigt, berufsbedingt, betriebsbedingt, geschlechtsbezogen* itd.).

2.3. Sintaktičko-semantička analiza složenih pridjeva

Za analizu primjera iz korpusa primijenili smo načine parafraziranja kako ih nalazimo u DUDEN-Grammatik¹⁸ pa smo u prvu (I) skupinu

16 U svim navedenim primjerima je zabilježen spojnik *-s* koji smo i inače označili kao najčešći u primjerima iz našeg korpusa.

17 U njemačkom jeziku se ovaj postupak zove *Reihenbildung*. Radi se o tome da mnoge riječi nastaju po istom obrascu tako što se koristi ista *temeljna riječ*. Više o tome kod FLEISCHER/ BARZ, *n. dj.*, str. 227.-230.

18 DUDEN-Grammatik, *n. dj.*, str. 516.-517.

uvrstili primjere koji se parafraziraju pomoću ovisnih **genitiva** (a), **dativa** (b), **akuzativa** (c) ili **prijedložne skupine** (d) u kojoj je prijedlog vezan uz temeljni pridjev i nema neku posebnu značenjsku funkciju. Neki od pridjeva iz našeg korpusa su parafrazirani na ovaj način:

Složenica

Sintaktički ustroj

I.

- a) *überprüfungsbedürftig* > *bedürftig der Überprüfung*
(*etw.*) *bedarf der Überprüfung*
- genehmigungsbedürftig* > *bedürftig der Genehmigung*
- eilbedürftig* > *bedürftig der Eile*
- ruhmwürdig* > *würdig des Ruhmes*
- meinungsnah* > *nah der Meinung*
- b) *leistungsfähig* > *fähig zur Leistung*
- arbeitsunfähig* > *unfähig zur Arbeit*
- verhältnismäßig* > *mäßig dem Verhältnis*
sa značenjem: *dem Verhältnis gemäß*
- wahrheitsgetreu* > *getreu der Wahrheit*
(*sich an die Wahrheit haltend*)
- wahrheitsentsprechend* > *entsprechend der Wahrheit*

c) U ovu skupinu možemo uvrstiti većinu složenih pridjeva kod kojih je temeljna riječ *particip I*. zbog činjenice da se kod njih radi o akuzativnom objektu koji dobijemo iz parafraze, npr.:

- aufenthaltsbeendend* > (*jmd.*) *beendet den Aufenthalt*
- aufsichtsführend* > (*jmd.*) *führt die Aufsicht*
- geschäftsführend* > (*jmd.*) *führt das Geschäft*
- antragstellend* > (*jmd.*) *stellt den Antrag*
- menschenverachtend* > (*jmd.*) *verachtet (die) Menschen*
- preisbestimmend* > (*jmd.*) *bestimmt den Preis*
- vermögensverwaltend* > (*jmd.*) *verwaltet das Vermögen*
- d) *personenbezogen* > (*etw.ist*) *auf die Person bezogen*
- berufsbedingt* > (*etw. ist*) *durch den Beruf bedingt*
- hilfsbereit* > (*jmd. ist*) *bereit zur Hilfe*

<i>umweltschädlich</i>	>	<i>(etw. ist) für die Umwelt schädlich</i>
<i>diebessicher</i>	>	<i>(jmd./etw. ist) vor dem Dieb sicher</i>
<i>arbeitsfähig</i>	>	<i>(jmd. ist) zur Arbeit fähig</i>
<i>beschwerdebefugt</i>	>	<i>(jmd. ist) zur Beschwerde befugt</i>
<i>anteilsberechtig</i>	>	<i>(jmd. ist) zum Anteil berechtigt</i>

II.

U drugoj skupini imamo primjere prijedložnih izraza koji se razlikuju od onih u skupini I (d). Prijedlog je u ovim slučajevima povezan s rekcijom pridjeva koji je istovremeno *temeljna riječ* složenice. Ovdje je uloga prijedložnih skupina u tome da nam navedu pobliže odredbe koje pridjev ispunjava u funkciji *temeljne riječi* (funkcija mu može biti „final, referentiell, lokal, maßangebend“ i sl.)¹⁹.

<i>dienstuntauglich</i>	>	<i>(jmd.) ist untauglich zum Dienst</i> (final)
<i>zukunftsgerichtet</i>	>	<i>(etw.) ist auf die Zukunft gerichtet</i> (final)
<i>funktionsgleich</i>	>	<i>(etw.) ist in Bezug auf die Funktion gleich</i> (referentiell)
<i>konjunkturgerecht</i>	>	<i>(etw.) ist in Bezug auf die Konjunktur gerecht</i> (referentiell)
<i>betriebsgewöhnlich</i>	>	<i>(etw.) ist im Betrieb gewöhnlich</i> (lokal)
<i>bundesweit</i> (vertreten)	>	<i>(etw.) ist im ganzen Bundesland</i> (lokal)
<i>hassvoll</i>	>	<i>(jmd.) ist voll von Hass</i> (maßangebend)

III.

Treću skupinu čine pridjevi koji imaju specifično (pravno) značenje, dakle primjeri složenih pridjeva koje nije moguće parafrazirati na neki od poznatih načina zbog činjenice da takva parafraza (ukoliko ju je uopće moguće izvesti) u pravnom jeziku ne bi imala nikakvog smisla. U ovoj skupini nalaze se pridjevi koji su usko vezani za pravnu terminologiju. Oni imaju svoje specifično značenje razumljivo ljudima od struke. Tu se u stvari radi o definiciji određenog pojma koji bilo koji pravnik unutar

¹⁹ Više o tome u DUDEN-Grammatik, *n. dj.*, str. 516.

njemačkog govornog područja, odnosno određenog pravnog sustava²⁰, može razumjeti i protumačiti na ispravan način.

Neki od specifičnih složenih pridjeva su:

aktenkundig > *(etw.) ist in einer Akte belegt, (nachweisbar)*
erbunwürdig > *infolge grober Verfehlungen gegen den Erblasser unwürdig ein Erbteil zu empfangen*
volkseigen > ni ovaj pridjev ne možemo jednostavno parafrazirati kao „*des Volkes eigen* ili *dem Volk eigen*“, a da to ne dovede do krivog tumačenja i problema u razumijevanju ovoga pojma u okviru pravne struke. Naime, potrebno je znati definiciju pojma i sve što je vezano uz nju.²¹

Prav(n)o tumačenje ove složenice je:

*entschädigungslos enteignet und in Volkseigentum überführt*²²

hoheitsrechtlich > pridjev ne možemo jednostavno raščlaniti i temeljem toga zaključiti što bi to značilo pa je potrebno provjeriti u rječniku ili leksikonu pravnih pojmova. Značenje ove pridjevske složenice je:

dem Recht der obersten Staatsgewalt entsprechend

rechtskräftig > značenje pridjeva je „*nicht mehr anfechtbar / endgültig*“

rechtsverbindlich > značenje je: „*aufgrund der Rechtsordnung verbindlich zwingend*“

rechtsgültig > *gültig aufgrund der Rechtsordnung*

jugendgefährdend > *Kinder und Jugendliche **sittlich** gefährdend / in Gefahr bringend*

steuerbegünstigt > *von der Steuer absetzbar*

20 Ovdje je važno naglasiti da postoje određene razlike između njemačkog, austrijskog i švicarskog pravnog sustava pa stoga treba biti oprezan prilikom tumačenja nekog pojma jer je poznato da svaki pravni sustav ima svoje specifičnosti.

21 O pojmu „*Enteignung*“ može se saznati više u pravnom rječniku Creifelds, *n. dj.*, str. 391., kako bi nam značenje ovoga pridjeva bilo jasnije, a time i jednostavnije za prevođenje na hrvatski jezik.

22 Ovdje se radi o pridjevu koji se koristio u DDR-u. Definicija se nalazi u G. WAHRIG, *Deutsches Wörterbuch*, 7. vollständig neu bearbeitete und aktualisierte Aufl., Bertelsmann Lexikon Verlag, Gütersloh/München, 2001., str. 1355.

Ovdje možemo spomenuti i brojne pridjevske složenice koje nastaju u „nizu” kao npr.: *S* + *-mäsig* / *- gemäB* / *-frei* / *- fähig* / *-widrig* i sl. Unatoč činjenici da se neke od njih mogu parafrazirati na neki od prethodno navedenih načina, ipak svaka od njih ima svoje značenje unutar pravne struke koje je potrebno poznavati kako bi se riječ pravilno razumjela i tumačila.

- rechtmäsig* > *dem Recht entsprechend / mit dem Recht vereinbar*
ordnungsmäsig > *in einer gewissen Ordnung*
ordnungsgemäB > *nach einer gewissen Ordnung; wie es die Ordnung vorschreibt*
straffrei > *ohne Strafe (von Personen)*
jugendfrei > *für Jugendliche zum Besuch zugelassen (z.B. in Filme)*
rechtsfähig > *Rechtsfähigkeit besitzend*
pflichtwidrig > *gegen die Pflicht verstoßend (wobei widrig – „gegen jmd./etw. gerichtet sein“ bedeutet)*
rechtswidrig > *gegen das Recht verstoßend*
vertragswidrig > *einem Vertrag zuwider / gegen einem Vertrag*

2.4. Prijevodni ekvivalenti u hrvatskom jeziku

Analizom primjera u korpusu uočavamo da se njemačke pridjevske složenice u hrvatskom jeziku realiziraju na nekoliko načina: a) *njemačka složenica – hrvatska složenica*, b) *njemačka složenica – hrvatska jednostavna riječ ili izvedenica*, c) *njemačka složenica – hrvatska skupina riječi (HSR)* i d) *morfološki neadekvatni primjeri*.

a) Nekolicina pridjevskih složenica u njemačkom jeziku ima svoj prijevodni ekvivalent na hrvatskom jeziku, također kao složenicu. Kao *odredbenica* u hrvatskom prijevodnom ekvivalentu imamo najčešće pridjevsku osnovu (**PO**), međutim može se pojaviti i imenica (**I**) (npr. *gesetzgebend* > *zakonodavan*; *verfassungsgebend* > *ustavotvoran* i sl.):

njem. složenica (I + spojnik _{da/ne} + P)	hrv. složenica (PO + -o- _{spojnik} + P)
<i>rechtsgeschichtlich</i>	> <i>pravno povijesni</i>
<i>rechtswirksam</i>	> <i>pravovaljan</i>
<i>rechtsgültig</i>	> <i>pravomoćan / pravovaljan</i>
<i>rechtskräftig</i>	> <i>pravosnažan</i>
<i>rechtgläubig</i>	> <i>pravovjeran</i>

Kod pridjeva kojima je u njemačkom jeziku temeljna riječ –*widrig* u hrvatskom se jeziku uglavnom kao prijevodni ekvivalent pojavljuje prefiks *protu-*/*protivu-* koji ima suprotno ili nijekajuće značenje. Ovdje moramo napomenuti da se radi o prefiksnoj tvorbi u hrvatskom jeziku, a ne o čistom slaganju:

<i>gesetzwidrig</i>	>	<i>protuzakonit</i>
<i>rechtswidrig</i>	>	<i>protupravan</i>
<i>regelwidrig</i>	>	<i>protivupravian</i> (ali i kao <i>protiv pravila</i>)
<i>verfassungswidrig</i>	>	<i>protuustavan</i>

b) Njemačke složenice iz našeg korpusa koje svoje prijevodne ekvivalente imaju u hrvatskim pridjevima koji su nastali derivacijom. Neki od primjera su:

<i>bundeseigen</i>	>	<i>savezni</i>
<i>gesetzmäßig</i>	>	<i>zakonit</i>
<i>rechtsfällig</i>	>	<i>sporan</i>
<i>sittenlos</i>	>	<i>razvratan</i>
<i>verhältnismäßig</i>	>	<i>razmjeran</i>
<i>verfassungsmäßig</i>	>	<i>ustavan</i>
<i>wahrheitsgetreu</i>	>	<i>istinski</i>
<i>zweckgebunden</i>	>	<i>svrhovit</i>
<i>zweckbestimmt</i>	>	<i>namjenski</i>

c) Većina pridjevskih složenica u našem korpusu svoj prijevodni ekvivalent ima u nekoj od različitih skupina riječi na hrvatskom jeziku (HSR). Prijevodi se uglavnom oslanjaju na ostvarene preoblake u njemačkom

jeziku koje nam olakšavaju razumijevanje i prevođenje složenih pridjeva na hrvatski jezik. Nalazimo sljedeće morfološke strukture²³:

- 1) njem. **složenica (I + spojnik_{da/ne} + P)** hrv. **HSR – P + I** (gen./dat./ak./i.)
<i>verfassungstreu</i>	>	<i>vjeran ustavu</i>
<i>regelwidrig</i>	>	<i>suprotan pravilu</i>
<i>hassvoll</i>	>	<i>pun mržnje</i>
<i>erbunwürdig</i>	>	<i>nedostojan nasljedstva</i>
<i>ruhmwürdig</i>	>	<i>dostojan slave</i>
<i>rechtsverbindlich</i>	>	<i>pravno obvezatan</i>
<i>rechtsfähig</i>	>	<i>pravno sposoban</i>
<i>steuerbegünstigt</i>	>	<i>porezno olakšavajući</i>
<i>berufsbedingt</i>	>	<i>uvjetovan poslom</i>
<i>vertragswidrig</i>	>	<i>suprotno ugovoru</i>
- 2) njem. **složenica (I + spojnik_{da/ne} + P)** hrv. **HSR – P + prijedlog + I** (gen./ak.)
<i>diebessicher</i>	>	<i>sigurno od lopova</i>
<i>personenbezogen</i>	>	<i>odnosi se na osobu</i>
<i>projektbezogen</i>	>	<i>odnosi se na projekt</i>
<i>teilzeitbeschäftigt</i>	>	<i>zaposlen na dio radnog vremena</i>
<i>zukunftsgerichtet</i>	>	<i>usmjereno na budućnost</i>
<i>leistungsfähig</i>	>	<i>sposoban za rad</i>
<i>dienstuntauglich</i>	>	<i>nesposoban za službu</i>
<i>beschwerdebefugt</i>	>	<i>ovlašten za (podizanje) žalbe</i>
<i>umweltschädlich</i>	>	<i>štetno za okoliš</i>
<i>jugendfrei</i>	>	<i>podoban za mlade</i>
<i>beschlussfähig</i>	>	<i>sposoban za (donošenje) zaključka</i>

Najčešće se pojavljuju prijedlozi **na** i **za** koji stoje uz akuzativ u hrvatskom jeziku.

3) U ovoj skupini imamo složene pridjeve kojima je *temeljna riječ particip I.*, koje mogu stajati usporedno kao sintaktičke konstrukcije u kojima je riječ o akuzativnom objektu. Njihovo prevođenje na hrvatski jezik odgovara najčešće sintaktičkoj konstrukciji koju dobijemo nakon preoblake:

²³ Koristili smo sljedeće kratice: P – pridjev; PO – pridjevska osnova; I – imenica.

njem. složnica	njem. sintaktička konstrukcija	hrv. HSR
<i>aufenthaltsbeendend</i>	= (jmd.) beendet den Aufenthalt	(ak. objekt) > (koji) završava boravak
<i>aufsichtsführend</i>	= (jmd.) führt die Aufsicht	> (koji) vodi nadzor
<i>menschenverachtend</i>	= (jmd.) verachtet die Menschen	> (koji) prezire ljude
<i>preisbestimmend</i>	= (jmd.) bestimmt den Preis	> (koji) određuje cijenu
<i>vermögensverwaltend</i>	= (jmd.) verwaltet das Vermögen	> (koji) upravlja imovinom

d) U zadnju skupinu smo uvrstili složene pridjeve koji se odnose na specifične pravne izraze koje nije jednostavno parafrazirati pomoću njihovih sastavnica. Takve primjere je potrebno podrobnije opisati, odnosno njihovo značenje provjeriti u pravnom rječniku ili priručniku:

- **strafmündig** načelno možemo parafrazirati kao **mündig zur Strafe**, ali hoće li nam odmah biti jasno o čemu se radi, ovisi o poznavanju pravne terminologije. Međutim, ako provjerimo značenje navedene riječi u adekvatnom priručniku, naći ćemo sljedeće objašnjenje: *alt genug, um strafrechtlich verantwortlich zu sein* iz čega se može izvesti i hrvatsko značenje navedenog pridjeva **kazneno odgovoran**.
- **hoheitsrechtlich** = *dem Recht der obersten Staatsgewalt entsprechend* što bi u prijevodu značilo **prema suverenom pravu**
- **aktenkundig** = *(etw.) ist in einer Akte belegt, (nachweisbar)* što možemo prevesti kao **dokazivo uvidom u spis**.
- **volkseigen** = *entschädigungslos enteignet und in Volkseigentum überführt* što znači **bez naknade oduzeto i prevedeno u državno/narodno vlasništvo**.

Zaključak

Pridjevi, pa i složeni, značajno su sredstvo izražavanja u jeziku pravne struke. Pridjevi kod kojih je „*imenica*” u funkciji *odredbenice* u našem korpusu nisu bili tako brojni (kao npr. složeni pridjevi tipa „*pridjev + pridjev*“ na koje smo prilikom pregleda odabrane literature nailazili), no unatoč tome mogu se vidjeti sve mogućnosti koje oni pružaju ukoliko želimo na ekonomičan način priopćiti neki pravno specifičan izraz (*rechtmäßig > dem Recht entsprechen; ordnungsgemäß > nach einer gewissen Ordnung* itd.).

Složenice tipa „*imenica + pridjev/particip*” najčešće su tvorene pomoću spojnika *-s* (*lebensbedrohlich, leistungsfähig, vertragswidrig* itd). Ostali spojnici pojavljuju se tek povremeno.

Pridjevske složenice kojima je *temeljna riječ* izražena ‘*participom I. / II.*’ u korpusu su zastupljene tek s 14,46 % što svjedoči o tome da se kao *temeljna riječ* ipak češće koriste ‘*pravi pridjevi*’.

Sintaktičko-semantičkom analizom utvrđeno je da se ovaj tip pridjevskih složenica često parafrazira pomoću genitiva (*eilbedürftig > bedürftig der Eile*) ili dativa (*arbeitsunfähig > unfähig zur Arbeit*), a nešto rjeđe pomoću akuzativa (*aufsichtsführend > (jmd.) führt die Aufsicht*) ili prijedložne skupine (*personenbezogen > (etw.) ist auf die Person bezogen*) ovisno o tome je li temeljna riječ *particip I.* ili *particip II.*

Posebnu (dosta brojnu) skupinu čine složeni pridjevi u kojima je prijedlog povezan s rekcijom pridjeva koji je ujedno i temeljna riječ (*dienstuntauglich > (jmd.) ist untauglich zum Dienst*).

Pridjeve koje je teško parafrazirati na neki od navedenih načina ili ako njihove parafraze ipak ne odražavaju specifično značenje koje oni imaju u okviru pravne struke, moguće je jedino protumačiti pomoću pravnog priručnika (*rechtskräftig* sa značenjem *nicht mehr anfechtbar / endgültig*) i kao takvi su svrstani u posebnu skupinu.

Prevođenje složenih pridjeva ovog tipa na hrvatski jezik realizira se na nekoliko različitih načina. Najčešće za njemačke složene pridjeve imamo prijevodne ekvivalente pomoću skupine riječi u hrvatskom jeziku pri čemu nam je od velike pomoći parafraza u njemačkom jeziku

koju dobijemo ako složeni pridjev transformiramo na neki od mogućih načina. Rjeđe se kao prijevodni ekvivalent može pojaviti složenica i u hrvatskom jeziku.

Specifične pravne primjere, koje nije moguće jednostavno parafrazirati, na hrvatski se jezik mogu prevesti pomoću pojašnjenja koja nalazimo u odgovarajućim rječnicima ili pravnim priručnicima, npr. *aktenkundig* = (*etw.*) *ist in einer Akte belegt*, (*nachweisbar*) što na hrvatskom jeziku znači *dokazivo uvidom u spis*. Prevoditelj treba biti kompetentan kako bi određeni pojam iz jednog pravnog sustava ‘prebacio’ u drugi za što mu je, osim jezične vještine u oba jezika, potrebno i znanje iz pravne struke u oba sustava.

Literatura

- BARIĆ, E. i dr., *Hrvatska gramatika*, II. promijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1997.
- BB – *Bürgerliches Gesetzbuch*, 51., überarb. Auflage, C.H. Beck, München, Texte im dtv, 2002.
- BRANDIĆ, D., *Deutsch-kroatisches Wirtschafts- und Rechtswörterbuch*, Informator, Zagreb, 1996.
- BUSSMANN, H., *Lexikon der Sprachwissenschaft*, 2. völlig neu bearbeitete Aufl., Alfred Kröner Verlag, Stuttgart, 1990.
- CREIFELDS, *Rechtswörterbuch*, 16. Neubearb. Aufl., Verlag C.H. Beck, München, 2000.
- DONALIES, E., *Die Wortbildung des Deutschen*, Ein Überblick, 2. überarb. Aufl., Band 27, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2005.
- DUDEN, *Die Grammatik*, Bd. IV, 5. völlig neu bearb. Aufl., Meyers Lexikon, Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich, 1995.
- DUDEN, *Die Grammatik – Unentbehrlich für richtiges Deutsch*, Bd. 4, 8. Aufl., Bibliographisches Institut, Mannheim, 2009.
- EICHINGER, L. M., *Deutsche Wortbildung. Eine Einführung*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2000.

- ERBEN, J., *Einführung in die deutsche Wortbildungslehre*, 3. Aufl., Erich Schmidt Verlag, 1993.
- FLEISCHER, W. – BARZ, I., *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Unter Mitarbeit von Susanne Schröder, 2., durchg. und erg. Auflage, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1995.
- FLUCK, H. R., *Fachsprachen*, 5. Aufl., A. Francke Verlag, Tübingen und Basel, 1996.
- GRUNDGESETZ für die Bundesrepublik Deutschland, Bundeszentrale für die politische Bildung, Bonn, 1988.
- HANSEN-KOKORUŠ, R. i dr., *Deutsch-Kroatisches Universalwörterbuch*, Nakladni zavod Globus, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2005.
- MÜLLER-DIETZ, H., *Rechtssprache – die Macht der Sprache, die Sprache der Macht*. In: *Die Rechtssprache: Fachjargon und Herrschaftsinstrument*. Kirchliche Verwaltungsstelle Loccum, 1998., str. 19.-24.
- NAUMANN, B., *Einführung in die Wortbildungslehre des Deutschen*, 3., neubearb. Aufl., Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2000.
- NAUMANN, U., „Juristische Fachsprache und Umgangssprache“, *Rechtssprache als Sprachkultur*, Frankfurt/Main, 1992., str.110.-121.
- PITTNER, R. J., *Der Wortbildungstyp Steigerungsbildung beim Adjektiv im Neuhochdeutschen*. In: *Sprache und Sprechen 19*, 1996., str. 29.-67.
- PÜMPEL-MADER, E. u. a., *Deutsche Wortbildung, Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache V: Adjektivkomposita und Partizipialbildungen*, Düsseldorf, 1992.
- SILIĆ, J. – PRANJKOVIĆ, I., *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga d.d., Zagreb, 2005.
- ŠARČEVIĆ, S., SOKOL, N., TOPOLNIK, V., *Deutsch für Juristen 1*, Narodne novine d.d., Zagreb, 2002.
- VIDAKOVIĆ-MUKIĆ, M., *Opći pravni rječnik*, Narodne novine, Zagreb, 2006.

- WAHRIG, G., *Deutsches Wörterbuch*, 7., völlig neu bearbeitete und aktualisierte Auflage, Wissen Media Verlag GmbH, Gütersloch, München, 2005.
- WAHRIG-BURFEIND, R., *WAHRIG – Wörterbuch der deutschen Sprache*, 4. Aufl., Brockhaus, 2012.
- ZELJKO-ZUBAC, R., *Tvorba imeničkih složenica u jeziku pravne struke*, Kontrastivna analiza, doktorski rad, Zagreb, 2007.